

УДК 159.522:312.4

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.55.22>

ТРАНС- І ПОСТЛЮДИНА – СВІТЛЕ МАЙБУТНЄ ЧИ КІНЕЦЬ ЛЮДСТВА?

Марія Сінельнікова

*Національний університет «Львівська політехніка»,
кафедра філософії
вул. С. Бандери, 12, 79000, м. Львів, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-6085-6087>*

В статті зазначається, що людина завжди хотіла вдосконалити свої здібності та розширювати власні можливості, щоб стати кращою версією себе. Сучасні технології допомагають реалізовувати подібні бажання, обіцяючи покращення як природних, так і інтелектуальних здібностей людини. Такі антропологічні зміни приводять до появи нових понять «транс-» та «постлюдина», які характеризують собою злиття людини з технологією, визначаючи їхні буття як сумісні, а не опозиційні. Подібне поєднання дає людині змогу перейти на еволюційно вищий, технологічний рівень існування, на якому її здібності (фізичні та розумові) принципово відрізнятимуться від якостей сучасного індивіда. Тому постлюдина – це гіпотетичний образ майбутньої людини, яка відмовляється від традиційного людського вигляду, змінюючи його до невпізнанності.

Людина вже стала на шлях подібних технологічних трансформацій, які ми спостерігаємо на прикладі сучасних транлюдей або людей перехідного типу. Однак такі перетворення сприймаються сьогодні вкрай неоднозначно. З одного боку, технології допомагають розширювати межі людських можливостей, дозволяючи їй відкривати щось нове, незвідане. Але з іншого, існує загроза поверховості подібних змін, які позбавлені внутрішнього, духовного підґрунтя. Сучасні технології перевершують природні здібності людини, значно покращуючи її життя. Але при цьому чи роблять вони людину кращою? Крім цього, злиття людини і машини поступово стирає межі між чоловічим і жіночим, природним та штучним, людським і нелюдським. Тому існує реальна загроза того, що ці межі з часом будуть розмиті, а, можливо, навіть зникнуть. Звідси постає логічне питання: а що буде з людиною? Чи зникне вона як звичний для нас біологічний вид?

Зважаючи на ці, по суті, риторичні питання, в статті робиться висновок, про те, що потенціал постлюдини є надто неоднозначним, щоб мати змогу чітко його окреслити. В той же час констатується, що нам не варто боятися появи постлюдини, оскільки це лише новий спосіб говорити про людину, можливість краще зрозуміти її фізичний та розумовий потенціал. Тому нам залишається тільки прийняти неминучість змін та спробувати розгледіти ті перспективи, які відкриваються перед нами завдяки новітнім технологічним розробкам та інноваційним науковим відкриттям.

Ключові слова: транслюдина, постлюдина, наука, техніка, кіборг.

Я не те, що зі мною сталося,
Я те, ким я вирішив стати.

Карл Густав Юнг

Вступ. Людина є тим, ким вона стає на шляху свого становлення. Людина є тим, ким вона себе створює, відповідно до власних уподобань та уявлень про свою внутрішню сутність. Подібній людській модифікації сьогодні допомагають досягнення новітньої науки та просунуті, передові технології. Поступове злиття людини та техніки трансформує саме поняття «людини», для опису якої сьогодні все частіше використовують такі поняття як «транс-» та «постлюдина». Багато сучасних дослідників намагаються їх проаналізувати,

серед них Розі Брайдотті, Нік Бостром, Кетрін Хейлз, Джузеппе Лонго, Френсіс Фукуяма та багато інших. Всі вони далеко неоднозначно трактують перспективи подальшого поєднання людини та машини, зауважуючи, що з одного боку, новітні технології дають можливість індивіду позбутися багатьох природних (біологічних) проблем, таких як старіння, хвороби, смерть тощо. Але з іншого, сприяють збільшенню людської здатності шкодити як собі, так і іншим, створюючи нові моральні дилеми, які можуть поставити під загрозу самі основи нашої людяності. Тому **метою даної статті** є розгляд усіх можливих небезпек, а також перспектив розвитку науки і техніки та аналіз їхнього впливу на майбутнє людства.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж це зробити, варто розібратися, що таке «транс-» та «постлюдина». Транслюдина – це людина, в якій штучно (технологічно) розширені розумові та/або фізичні здібності, які виходять далеко за межі того, що вважається нормальним для даного біологічного виду. Транслюдина – це «людина перехідного періоду», яка завдяки технологіям, культурним цінностям і способу життя перетворюється на еволюційний зв'язок з майбутньою ерою постлюдства [1, с. 12]. Іншими словами, транслюдина – це той ніцшеанський місток, який з'єднує звичайну людину з чимось абсолютно іншим. При цьому варто відзначити, що транслюдина все ще належить до людського виду, просто в деяких аспектах вона вже розвинула нові якості, які значно збільшують її можливості. Через це транслюдина стає підґрунтям для подальшого етапу еволюційного розвитку людини, яка приводить нас до появи постлюдини.

Сьогодні термін «постлюдина» використовується для опису можливих радикальних змін, з якими зіштовхується людина внаслідок стрімкого розвитку новітніх технологій, які поступово стирають кордони між нею та машиною. Багато сучасних людей вже розпочали подібне злиття, технологічно модифікуючи власне тіло і мисленнєві здібності. Внаслідок чого вони наблизилися до отримання звання «кіборгів» (термін, яким позначають біологічний організм, в якому органи або частини тіла замінюються/доповнюються механічними чи електронними компонентами). Як приклад, можна навести Кевіна Ворвіка, відомого британського вченого-кібернетика, який ще в 1998 році імплантував собі під шкіру RFID-чип, завдяки якому зміг взаємодіяти з комп'ютерами, вмикати і вимикати світло в приміщеннях, відкривати та закривати електронні замки. В 2002 році Ворвік пішов набагато далі, за допомогою електроніки та хірургії інтегрувавши свою нервову систему з нейронним інтерфейсом, в результаті чого спробував передати власні емоції іншому кіборгу – своїй дружині.

Але більш відомим в цій області є Ніл Гарбіссон, який імплантував собі у череп спеціальну антену, точніше пристрій «eyeborg» – своєрідне кібернетичне третє «око», яке дозволяє йому «бачити» та сприймати кольори. Разом з цим пристроєм він сфотографувався на паспорт, що закріпило його офіційний статус першого у світі кіборга. Подібні експерименти привели до появи т.зв. «міфології машини», сутність якої виражається у твердженнях про те, що «технологія – це просто прагнення до життя засобами, відмінними від життя» [2, с. 203]. Подібні висловлювання наголошують на сумісності людини та технології, на їхній «комергентності, яка дозволяє їм розвиваються паралельно одна з одною» [3, с. 147] та, в разі потреби, продуктивно поєднуватися. Тому постлюдина – це те модерне, у що (пере)народжується людський суб'єкт [4, с. 251]. Зважаючи на це, людина більше не «прогресивна тварина», як стверджував Джузеф Агацці [5, с. 54], і не біологічна чи соціальна істота, як вважалося раніше. Відтепер людина – це істота технологічна або *homo technologicus*, як влучно зауважує Джузеппе Лонго [6, с. 23].

Подібний тип характеризує собою людину майбутнього або ж абсолютно новий погляд на неї як на вид, що володітиме надлюдськими здібностями та не буде обмежений природним (фізичним) тілом та розумом. Тобто, постлюдина – це не якась нова людина,

що мала б сформуватись внаслідок появи новітніх технологій, це радше новий спосіб говорити про неї [7, с. 128]. Тому зрозуміло, що постлюдські здібності не можуть бути ідентичними якостям сучасної людини, як це було в транслюдині. Але не варто думати, що постлюдина – це якийсь новий вид живих істот, це лише окрема група людей зі здібностями, які ми ще не можемо до кінця уявити, оскільки «нам бракує здатності сформувати реалістичне інтуїтивне розуміння того, як це було б бути постлюдиною» [8].

Пролити світло на це нам допоможуть транслюди, збагнути яких значно простіше, оскільки вони вже серед нас. Це, по перше, трансгендерні особистості, які змінюють свою стать відповідно до власного відчуття або відмовляються від неї взагалі (т.зв. небінарні особистості). Також це можуть бути т.зв. квір-особи, які виглядають невідповідно до своєї гендерної приналежності (наприклад, жіночні чоловіки або маскулінні жінки). Стираючи звичні для нас межі чоловічого та жіночого, вони прагнуть максимально збільшити людську свободу самовираження, демонструючи, що сучасна людина вже не вписується в традиційні схеми лінійності, одновимірності чи гендерної приналежності. Подібні прагнення виступають унікальною рисою майбутньої постлюдини, яка відкрита до «справжніх альтернатив» для себе та своєї суб'єктивності [4, с. 260]. Для неї жодних меж більше не існуватиме і вона сама вирішуватиме ким і як їй бути. Таким чином, концепція постлюдини наголошує на розширенні трактування самого поняття «людини», яка відтепер жорстко не прив'язана до своєї першопочаткової біологічної основи, а може існувати в інших, технологічно модифікованих формах.

Поява транслюдини поступово розвиває межі між живим та неживим, природним та штучним, людським та нелюдським. В цьому контексті людське тіло починає розглядатися вже не просто як оболонка або «вмістилище для духу», а як костюм, який можна змінювати і обирати на власний розсуд. Так сьогодні відомим є японець Токо Сен, який витратив близько 15 тис. доларів на реалістичний костюм собаки породи коллі, оскільки її розмір відповідає параметрам людини. Відтепер чоловік, надягаючи цей костюм, має змогу вести життя домашнього улюбленця, своєю поведінкою відтворюючи тваринні поведки. Тим самим, за словами самого Токо, він здійснив мрію усього свого життя – отримав змогу хоча б на деякий час стати твариною.

Також скандально відомою сьогодні є колишня дружина мільярдера – Джоселін Вільденштейн, яка витратила мільйони доларів на численні пластичні операції, щоб перетворитися на кішку, через що у пресі її охрестити «Жінка-кішка». Ще одна американка потратила понад 60 тис. доларів, щоб перетворитися на змію, тому її часто називають Леді Дракон. Не менш відомим є 33-річний француз Ентоні Лоффредо, якого вважають найбільш модифікованою людиною у світі через його прагнення стати «чорним інопланетянином». Заради цього він ампутував собі пальці на руках, щоб перетворити їх на кігті, відрізав вуха та ніс, розколов язик, вкрив усе своє тіло татуюваннями та пірсингом.

Крім цього, надзвичайно популярними в останні роки стають перетворення звичайних людей на знаменитостей. Сьогодні є чимало «копій» Анджеліни Джолі, Кім Кардашьян, Майкла Джексона, Бреда Пітта, Мерилін Монро та ін. Але на піку популярності в наш час залишаються перетворення людей на ляльок, серед яких лідирує лялька Барбі. Так 55-річна білявка з американського штату Огайо – Сінді Джексон потрапила до Книги рекордів Гіннеса як чемпіонка з пластики. За своє життя вона зробила 52 пластичні операції загальною вартістю 100 тисяч доларів, щоб виглядати як лялька Барбі. «Я не ставила перед собою мету встановити світовий рекорд, я просто хотіла виглядати краще» – пояснює своє захоплення Сінді. Не менш відомим є і Родріго Альвес з Бразилії, який спочатку прагнув перетворитися на лялькового Кена. Однак пізніше він вирішив стати трансгендерною жінкою Джессікою, яка вже нагадувала подружку Кена – Барбі.

Ці численні приклади засвідчують, що транслюди намагаються стерти межі не лише між людиною та твариною (людиною та машиною), вони прагнуть видозмінити людський вид до невпізнанності. Це підтверджує припущення Едварда Регіса про те, що «можливо, людський стан – це те, з чого треба вибиратися» [9, с. 175]. Тому технологізацію людини можна сприймати і як можливість поступового викорінення усього «людського». Це змушує нас переосмислити, що взагалі означає бути «людиною» та переглянути кордони, які відділяють нас від інших біологічних видів та новітніх технологій. А також спонукає замислитись – чи є та межа, переступивши через яку ми вже перестанемо бути людьми. Оскільки наше фізичне тіло – це тло нашого буття і для більшості людей воно виступає як засіб самоідентифікації і самореалізації. І той факт, що деякі його деталі можна замінити механічними або синтетичними компонентами, має значні наслідки для того, як ми будемо сприймати себе та своє місце у світі.

Тому з одного боку, злиття людини та машини (людини та тварини) можна вважати найвищим проявом людської свободи, яке полягає у вільному конструюванні себе, відповідно до власних вподобань та розуміння своєї сутності. Але з іншого – це може виступати свідченням найгіршої неволі, втрати власної унікальності, залежності та підпорядкування новітнім технологіям, неспроможності контролювати себе та власне тіло. Тривогу викликає і надмірне втручання в природу людини та загроза технологічного захоплення потенціалу її вдосконалення. Через це багато дослідників переконані, що новітні технології загрожують тому, що є найбільш характерним для людини у звичному для нас розумінні [10, 11, 12]. Не дивно, що ми починаємо боятися самих себе, наших унікальних людських якостей та можливостей [13, с. 359], починаємо боятися «світу без нас» [14, с. 54]. Як варіант Френсіс Фукуяма пропонує встановити контроль над сучасними технологіями, розвиток яких може спричинити настільки істотні зміни в людській природі, що ми «перестанемо розуміти, що ж таке людина» [15, с. 51].

Крім цього, деякі дослідники більше зосереджуються на матеріальних аспектах технологічних змін людського виду. Зокрема Розі Брайдотті говорить, що «краще брати більш матеріалістичний шлях до вирішення складнощів постлюдини як ключової риси нашої історичності» [16, с. 30]. Але подібна орієнтація виключно на фізичне не передбачає наявності глибинного, внутрішнього підґрунтя. Сучасні технології поки не орієнтовані на те, щоб зробити людину морально досконалішою та людянішою. Тому цілком можливо, що всі технологічні зміни та «покращення» приведуть до занепаду людської ідентичності, кризи «антропосу» [17, с. 6] і навіть «смерті» людини [18, с. 211], яка можлива внаслідок гострої моральної кризи. Через це «наше сумління мусить пробудитися від усвідомлення того, що чим більше ми перетворюємося в надлюдей, тим більшими нелюдами ми стаємо» [19, с. 89].

Та незважаючи на всі окреслені загрози, поява постлюдини є неминучою, тому нам не варто її боятися, оскільки вона «відкриває можливість для нових способів мислення про те, що означає бути людиною» [7, с. 286]. По суті, постлюдина стане свідченням загибелі «звичайної», «старої» людини, яку не потрібно сприймати надто мелодраматично, оскільки це дає нам шанс стати чимось іншим, кращим, досконалішим. Постлюдський суб'єкт варто сприймати як амальгаму, сукупність різнорідних компонентів, матеріально-інформаційне ціле, межі якого зазнають безперервного будівництва та реконструкції [7, с. 5]. З огляду на це, сучасний людський «суб'єкт стає системою, яку потрібно зібрати та розібрати» [7, с. 164], а технологічний прогрес лише посприяє подібному «переплануванню людського стану» [20, с. 44]. Таким чином, концепція «постлюдини» засвідчує, що людина – не фіксований, а скоріше, динамічний вид, який можна значно поліпшити та вдосконалити, звичайно ж технологічно.

Подібні покращення обіцяють нам в недалекому майбутньому те, що людина (точніше, постлюдина) зможе уповільнити старіння, збільшити тривалість та якість свого життя, розширити свої когнітивні та сенсорні здібності. Науковці вже сьогодні переконані, що наш розум – це дещо більше, ніж проста функція, обмежена формою, в якій він розміщується. «Наш розум – це програмне забезпечення, яке можна запрограмувати. Наше тіло – це оболонка, яку можна зняти. А смерть – це хвороба, яку можна вилікувати» [див. 21, с. 156]. Тому технології – це наше «видатне досягнення», завдяки якому ми «живемо так, наче не збираємося помирати» [22, с. 17].

Сьогодні наочним доказом цього стають зірки Голівуду та інші знаменитості, які просто перестали старіти. Численні світлини Дженіфер Лопес, Мадонни, Дженіфер Еністон, Бреда Пітта, Сандри Булок, Шер, Джейн Фонда та багатьох інших, яким вже далеко за 50, 60 і навіть 70 років демонструють, що вони ніби «законсервували» себе, зупинивши час. Подібні «чудеса» стають можливими не лише завдяки хорошій генетиці, але й завдяки сучасній косметології, фізичним навантаженням (під пильним наглядом досвідчених тренерів), здоровому та якісному харчуванню (розробленому професійними дієтологами) та, звісно ж, пластичній хірургії.

В останні роки боротьба зі старінням виходить на якісно новий рівень. Взяти хоча б відомого 46-річного американського ІТ-мільярдера Брайяна Джонсона, який щорічно витрачає два мільйони доларів на омолодження, намагаючись набути форми 18-річного юнака. Його Project Blueprint є частиною ширшої програми підтримки молодості за допомогою новаторських підходів, таких як переливання крові, використання силових навантажень, дотримання суворої дієти, застосування електромагнітних хвиль та ін. Подібні експерименти привели до появи популярного сьогодні напрямку «біохакінгу», основним завданням якого є «хакнути» (заламати) природу в гонитві за вічною молодістю. Ця гонитва стала сучасним модним трендом серед мільярдерів Кремнієвої долини, які використовують всі свої статки для збереження молодості та продовження тривалості життя. Адже «старим бути зовсім не модно» – це нове гасло сучасності, яке наскрізь просякнуте нотками ейджизму.

Хоча науково-технічний потенціал нашого часу безперервно зростає, наша здатність спрогнозувати результати наукових досліджень та прослідкувати всі можливі наслідки технологічного прогресу не збільшується. Навпаки, все частіше ми стикаємо з непередбачуваністю або ж з «епістемологічною самовпевненістю» [23, с. 144], які можуть мати згубні наслідки для людства. Зокрема, всі хірургічні чи інші втручання людини у свою зовнішність часто призводять до того, що таку бажану молодість та красу часто називають штучною та неприродною. Та й самі модифіковані завдяки пластичним операціям люди виглядають дедалі дивніше і все менше нагадують людей. В даному випадку влучно та актуально звучить думка Г. Йонаса про те, що короткотривалі прогнози технологічної цивілізації недостатні для довготривалих проблем [24, с. 211].

Висновок. Підсумовуючи, можна констатувати, що потенціал постлюдини надто неоднозначний, щоб чітко його окреслити. Постлюдина – це новий предмет пізнання, який є складною сукупністю людського та нелюдського, природного та штучного, даного та створеного, що вимагає перебудови нашого звичного способу мислення та традиційного трактування поняття «людини». Тому наше завдання сьогодні – зменшити ризики та прискорити ефективне та нешкідливе використання технологій для покращення людського виду. **Подальші дослідження** допоможуть виробити більш відповідальне ставлення людини до змін своєї фізичної природи та духовної сутності завдяки досягненням науково-технічного прогресу.

Список використаної літератури

1. Bostrom N. A History of Transhumanist Thought. *Journal of Evolution and Technology*. 2005. Volume 14. Issue 1. P. 1–25.
2. Ansell-Pearson K. *Deleuze and Philosophy: The Difference Engineer*. London: Routledge, 1997. 288 p.
3. Elichirigoity F. On Failing to Reach Escape Velocity beyond Modernity. *Social Studies of Science*. 2000. Vol. 30. Issue 1. P. 145–150.
4. Callus I., Herbrechter S. Introduction: Posthumanist Subjectivities, or, Coming after the Subject. *Subjectivity*. 2012. Vol. 5. P. 241–264.
5. Agassi J. *Towards a Rational Philosophical Anthropology*. Boston: Martinus Nijhoff, 1977. 420 p.
6. Longo G. O. Body and Technology: Continuity or Discontinuity? *Mediating the Human Body: Communication, Technology and Fashion*. Edited by Fortunati L., Katz J. E. and Riccini R. London: Routledge, 2003. P. 23–30.
7. Хейлз К. Як ми стали постлюдством. Віртуальні тіла в кібернетиці, літературі та інформатиці. Київ: Ніка-Центр, 2013. 426 с.
8. Bostrom N. Transhumanist values. 2001. URL: <https://nickbostrom.com/tra/values>
9. Regis E. *Great Mambo Chicken and the Transhuman Condition: Science Slightly Over the Edge*. New York: Basic Books, 1991. 308 p.
10. Talbott S. *The Future Does Not Compute: Transcending the Machines in Our Midst*. California: O'Reilly Media, 1995. 500 p.
11. Woolfe A. *The Human Difference: Animals, Computers, and the Necessity of Social Science*. California: University of California Press, 1994. 264 p.
12. Dreyfus S. *Mind Over Machine: The Power of Human Intuition and Expertise in the Era of the Computer*. New York: Free Press, 231 p.
13. Malik K. *Man, Beast, and Zombie: What Science Can and Cannot Tell Us About Human Nature*. New Jersey: Rutgers University Press, 2002. 458 p.
14. Taylor C. *Sources of the Self: The Making of the Modern Identity*. Cambridge: Harvard University Press, 1992. 624 p.
15. Fukuyama F. *Our Posthuman Future: Consequences of the Biotechnology Revolution*. London: Picador, 2003. 272 p.
16. Braidotti R. *Transpositions*. Cambridge: Polity Press, 2006. 307 p.
17. Донскіс Л. Збентежена ідентичність і сучасний світ / Пер. з англ. О. Буценка. Київ: Факт, 2010. 312 с.
18. Foucault M. *The Order of Things: An Archaeology of the Human Sciences*. New York: Vintage, 1994. 416 p.
19. Schweitzer A. *Civilization and Ethics*. London: Adam & Charles Black, 1946. 312 p.
20. Merlo J. Zarathustra and Transhumanism: Man is Something to Be Overcome. *Scientia et Fides*. 2019. Vol. 7. Issue 2. P. 41 – 61.
21. Boyle R. et al. *Eclipse Phase*. Washington: Catalyst Game Labs, 2009. 400 p.
22. Bauman Z. *Mortality, Immortality and Other Life Strategies*. Cambridge: Polity Press, 1992. 215 p.
23. Талєб Н. Чорний лебідь. Про (не)ймовірне у реальному житті. Київ: Наш формат, 2007. 392 с.
24. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації. Київ: Лібра, 2001. 400 с.

TRANS- AND POST-HUMAN – A BRIGHT FUTURE OR THE END OF HUMANITY?

Maria Sinelnikova

*Lviv Polytechnic National University,
Department of Philosophy
S. Bandery St., 12, 79000, Lviv, Ukraine*

The article states that man has always wanted to improve his abilities and expand his capabilities in order to become a better version of himself. Modern technologies help realize such desires, promising the improvement of both natural and intellectual abilities of a person. Such anthropological changes lead to the emergence of new concepts of "trans-" and "post-human", which characterize the fusion of man and technology, defining their existence as compatible, not oppositional. Such a combination enables a person to move to an evolutionarily higher, technological level of existence, at which his abilities (physical and mental) will fundamentally differ from the qualities of a modern individual. Therefore, a posthuman is a hypothetical image of a future person who abandons the traditional human form, changing it beyond recognition.

Man has already embarked on the path of similar technological transformations, which we observe on the example of modern transhumans or people of the transitional type. However, such transformations are perceived extremely ambiguously today. On the one hand, technology helps expand the boundaries of human capabilities, allowing it to discover something new, unexplored. But on the other hand, there is a threat of superficiality of such changes, which lack an internal, spiritual foundation. Modern technologies surpass the natural abilities of a person, significantly improving his life. But at the same time, do they make a person better? In addition, the fusion of man and machine is gradually blurring the boundaries between male and female, natural and artificial, human and inhuman. Therefore, there is a real threat that these boundaries will be blurred over time, and perhaps even disappear. From here, a logical question arises: what will happen to the person? Will it disappear as a biological species familiar to us?

Taking into account these essentially rhetorical questions, the article concludes that the potential of the posthuman is too ambiguous to be able to clearly outline it. At the same time, it is stated that we should not be afraid of the appearance of the posthuman, since this is only a new way of talking about a person, an opportunity to better understand his physical and mental potential. Therefore, we can only accept the inevitability of changes and try to see the perspectives that open up to us thanks to the latest technological developments and innovative scientific discoveries.

Key words: transhuman, posthuman, science, technology, cyborg.